

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان اصفهان

معاونت اقتصادی

**بررسی روند درآمدهای دولت
طی سالهای ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴**

نام خداوند بخشنده مهربان

اطلاعات سند

نام پروژه	بررسی روند درآمدهای دولت طی سال‌های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴
ناظر پروژه	علی صبوحی، مدیرکل امور اقتصادی و دارایی استان اصفهان
مدیر پروژه	دکتر شهرام رئیسی دهکردی، معاون اقتصادی
مجری پروژه	اسماعیل محمدی، کارشناس اقتصادی
شماره نامه ارجاعی	
کد سند	
تاریخ تهیه	
تاریخ نشر سند	
نام فایل الکترونیکی	
مسوول تهیه سند	اسماعیل محمدی، کارشناس اقتصادی
نوع طبقه‌بندی سند	

استفاده از مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

فهرست مطالب

۵ مقدمه:
۶ ۱- درآمد های حاصل از فروش نفت دولت ایران
۷ ۲- درآمد های ناشی از واگذاری شرکت های دولتی (خصوصی سازی)
۹ ۳- درآمد های مالیاتی
۱۱ ۴- درآمد حاصل از فروش اوراق مشارکت طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴
۱۳ ۵- تغییر بدهی دولت به بانک ها در طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴
۱۴ ۶- تغییر بدهی دولت به بانک مرکزی در طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴
۱۷ ۷- تحلیل نموداری همه درآمدها بر روی یک نمودار بر مبنای واحد دلاری
 نتیجه گیری

Error! Bookmark not defined.

مقدمه:

امروزه تجربیات بشر نیاز به یک نهاد عمومی در اقتصاد را اجتناب ناپذیر نموده است و حضور دولت در اقتصاد امری شناخته شده در تمامی کشورها است؛ اما نکته ای که همچنان محل بحث است، میزان این حضور و دخالت این نهاد در اقتصاد است. مکتب های متفاوت از کلاسیک ها گرفته تا کینزین ها و مکاتب دیگر هر کدام بنا به موقعیت، میزان دخالتی را از حداقل تا حداکثر برای دولت در نظر گرفته اند؛ اما تمامی این مکاتب معتقد به نیاز به وجود دولت برای رفع محدودیت های بازار و ایفای نقش های اولیه این نهاد هستند. در اقتصاد کشورها، دولت ایفای نقش عظیم و پراهمیتی را بر عهده دارد. هدف از فعالیت دولت ها، تحصیل سود و حداکثر نمودن سود نیست، بلکه اهدافی از جمله تأمین رفاه اقتصادی و اجتماعی افراد جامعه است. دولت باید بکوشد تا با استفاده عقلایی از منابع موجود خواسته های اجتماع را در حد معقول و ممکن برآورده سازد. انجام وظایف دشواری که بر عهده دولت ها گذاشته شده است مستلزم تحمل مخارج سنگینی است که برای تأمین آن ها دولت بایستی منابع درآمد کافی در اختیار داشته باشند. طبیعی است که وجود هزینه های دولت، نیاز به روش هایی برای کسب درآمد برای این نهاد را ایجاد می کند. دولت می تواند از روش های گوناگونی به تأمین مالی مخارجش بپردازد. در میان این روش ها در کشورهای مختلف، مهم ترین روش دریافت مالیات و در ایران مهم ترین روش درآمدهای حاصل از فروش نفت و گاز و سایر منابع طبیعی بوده است. بنا به اهمیت موضوع درآمدهای دولت و چگونگی تأمین آن ها، گزارش حاضر به بررسی درآمدهای دولت ایران طی دوره ده ساله اخیر پرداخته است. در این گزارش با استفاده از آمارهای بانک مرکزی معادل دلاری درآمدها نیز به نرخ جاری محاسبه شده تا بتوان در صورت نیاز این درآمدها را با کشورهای دیگر نیز مقایسه نمود. در قسمت آخر سهم هر کدام از انواع درآمد در طی این دوره ده ساله در بودجه دولت ایران برآورد خواهد شد. در این گزارش ابتدا به بررسی درآمدهای نفتی پرداخته می شود. این درآمدها اصلی ترین منبع تأمین مالی مخارج دولت در ایران محسوب می شود. با آنکه معایب استفاده از این روش در کشورمان آشکارا ملاحظه شده است اما هنوز دولت نتوانسته است وابستگی بودجه خود به این منبع خدادادی را از بین ببرد. بعد از این درآمد به ترتیب به بررسی برخی از مهم ترین روش های تأمین مالی دولت خواهیم پرداخت. در این گزارش بعد از درآمدهای نفتی، به ترتیب درآمدهای ناشی از خصوصی سازی، مالیات، اوراق مشارکت، بدهی به بانک ها و بانک مرکزی خواهیم پرداخت.

۱- درآمدهای حاصل از فروش نفت دولت ایران

درآمدهای نفتی نقش مهمی را در اقتصاد ایران ایفا می نمایند و منبع اصلی مخارج دولت و تشکیل دهنده بخش عمده ایی از صادرات کالا می باشند. در طی سال های گذشته، به طور متوسط در حدود ۶۰ درصد درآمد دولت و ۸۰ درصد درآمد صادرات ایران از نفت و گاز بوده است. در جدول زیر درآمدهای حاصل از صادرات نفت دولت ایران طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴ آورده شده است.

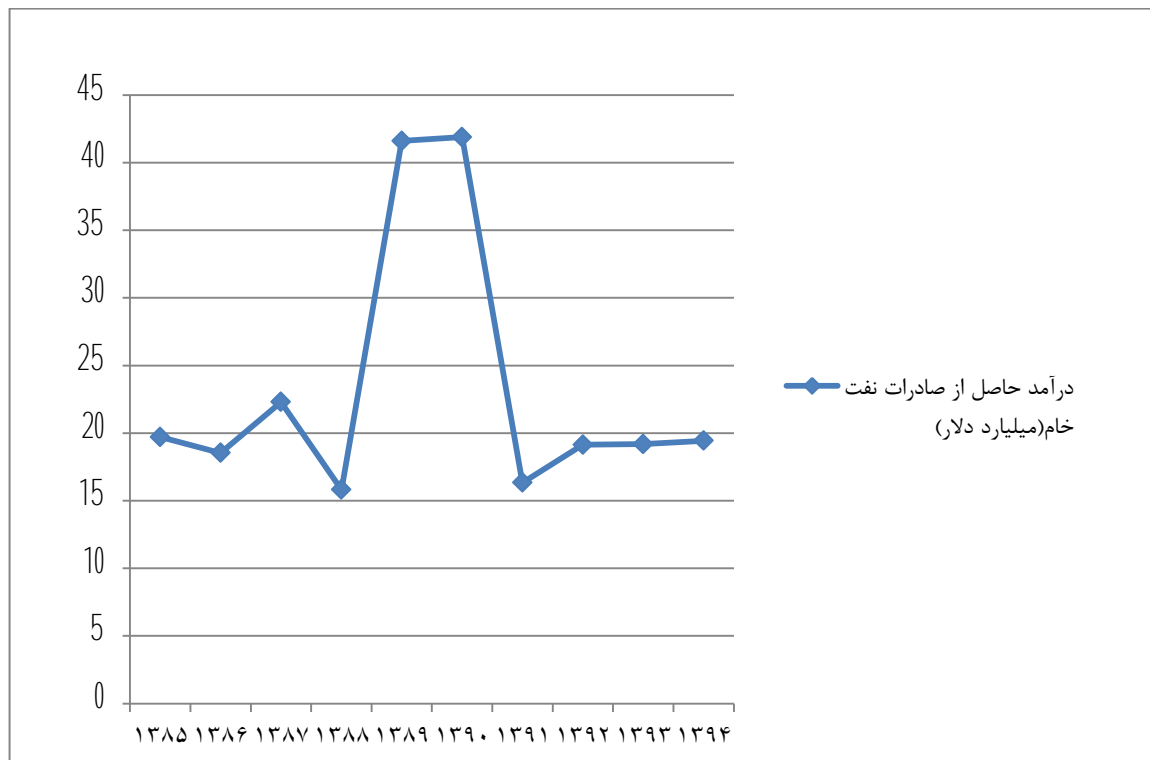
جدول ۱: درآمد حاصل از صادرات نفت طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

درآمد حاصل از صادرات نفت خام			
سال	قیمت نفت ایران (بشکه/دلار)	درآمد حاصل از صادرات نفت خام (هزار میلیارد ریال)	درآمد حاصل از صادرات نفت خام (میلیارد دلار) بر اساس نرخ جاری دلار
۱۳۸۵	۵۸.۵۷	۱۸۱.۸	۱۹.۷
۱۳۸۶	۷۶.۴۸	۱۷۳.۵	۱۸.۵
۱۳۸۷	۷۹.۸۲	۲۱۵.۶	۲۲.۳
۱۳۸۸	۶۹.۰۱	۱۵۷.۸	۱۵.۸
۱۳۸۹	۸۳.۳۳	۴۳۴.۵	۴۱.۶
۱۳۹۰	۱۱۴	۵۶۸.۳	۴۱.۸
۱۳۹۱	۱۰۷	۴۲۵.۵	۱۶.۳
۱۳۹۲	۱۰۲	۶۰۹.۴	۱۹.۱۴
۱۳۹۳	۵۳	۶۲۹.۲	۱۹.۱۸
۱۳۹۴	۴۳	۶۷۰.۴	۱۹.۴۳

منبع: نماگرهای بانک مرکزی

همان طور که مشاهده می شود درآمدهای نفتی دولت از ۱۸۱.۸ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۸۵ به ۶۷۰.۴ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۴ رسیده است. با محاسبه این مقادیر درآمد بر حسب دلار بر اساس قیمت جاری مشاهده می شود که به جز در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ که درآمدهای دولت تفاوت قابل ملاحظه ایی داشته اند در سایر سال ها درآمدهای نفتی دولت ایران از ۱۵ تا ۲۲ میلیارد دلار نوسان داشته اند. در شکل شماره (۱) این تغییرات درآمد نفتی به تصویر کشیده شده است. همان طور که در شکل (۱) نیز قابل مشاهده است درآمدهای نفتی ایران در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ به اوج رسیده اند و از این بابت درآمد سرشاری را نصیب دولت وقت نموده اند. در سال های اخیر به خاطر کاهش قیمت نفت و مشکلات تحریم میزان دسترسی دولت به این منبع محدود شده است اما هنوز وابستگی بودجه به این منبع مالی کاهش پیدا نکرده است. به طور متوسط به غیر از سال های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ دولت نزدیک به ۲۰ میلیارد دلار از این منبع درآمد داشته است.

شکل ۱: درآمد حاصل از صادرات نفت طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴ (میلیارد دلار)

منبع: محاسبات محقق

در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰، به خاطر افزایش قیمت نفت میزان دسترسی دولت به این منبع درآمدی به یکباره افزایش یافته است. در سال های بعد دسترسی دولت به این درآمد محدود گشته و ناگزیر دولت به منابع دیگر درآمدی توجه بیشتری داشته است.

۲- درآمدهای ناشی از واگذاری شرکت های دولتی (خصوصی سازی)

بنا به سیاست های اصلاح اصل ۴۴، دولت ملزم به واگذاری شرکت های خود شد؛ بنابراین یکی دیگر از منابع درآمدی دولت طی سال های اخیر واگذاری شرکت های دولتی بوده است. در جدول شماره (۲) میزان این درآمدها و معادل ارزش دلاری آنها آورده شده است. همان طور که از مبالغ درج شده از جدول قابل مشاهده است نوسان زیادی در درآمدهای دولت از این ناحیه وجود دارد و نوسان در این منبع درآمدی منطقی به نظر می رسد. چون دولت بنا به ایجاد شرایط و متقاضیان، این شرکت ها را واگذار نموده است. ارزش این واگذاری ها در سال ۱۳۸۵ معادلی ۰۹ هزار میلیارد ریال بوده است که با یک روند نوسانی به مقدار ۹۹۴ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۴ رسیده است.

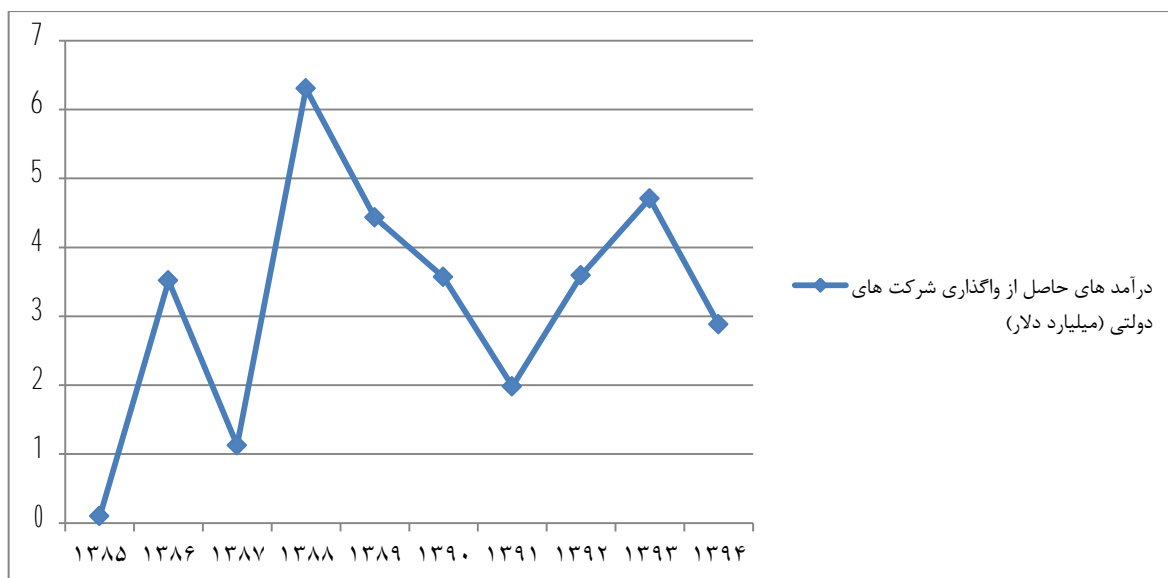
جدول ۲: درآمدهای حاصل از واگذاری شرکت های دولتی طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

درآمد حاصل از خصوصی سازی			
سال	متوسط قیمت دلار (ریال)	ارزش سهام فروخته شده (هزار میلیارد ریال)	ارزش شرکت های خصوصی شده (میلیارد دلار)
۱۳۸۵	۹۲۲۶	۰.۹	۰.۰۹۷۵۵۰۴۰۱
۱۳۸۶	۹۳۵۸	۳۲.۹	۳.۵۱۵۷۰۸۴۸۵
۱۳۸۷	۹۶۶۷	۱۰.۹	۱.۱۲۷۵۴۷۳۲۶
۱۳۸۸	۹۹۷۹	۶۲.۹	۶.۳۰۳۲۳۶۷۹۷
۱۳۸۹	۱۰۴۴۲	۴۶.۳	۴.۴۳۴۰۱۶۴۷۲
۱۳۹۰	۱۳۵۶۸	۴۸.۴	۳.۵۶۷۲۱۶۹۸۱
۱۳۹۱	۲۶۰۵۹	۵۱.۶	۱.۹۸۰۱۲۲۰۳۱
۱۳۹۲	۳۱۸۳۹	۱۱۴.۴	۳.۵۹۳۰۷۷۶۷۲
۱۳۹۳	۳۲۸۰۱	۱۵۴.۴	۴.۷۰۷۱۷۳۵۶۲
۱۳۹۴	۳۴۵۰۱	۹۹.۴	۲.۸۸۱۰۷۵۹۱۱

منبع: نماگرهای بانک مرکزی

با مقایسه بین سال های مختلف می بینیم که در سال ۱۳۸۸ بیشترین واگذاری ها صورت گرفته است. همان طور که در قسمت قبل مشاهده شد در این سال درآمدهای نفتی نیز به شدت افزایش پیدا کرده و در این مورد نیز به درآمدهای دولت در این سال افزوده است روند تغییر درآمدهای حاصل از واگذاری شرکت های دولت در شکل (۲)، مشخص شده است.

شکل ۲: درآمدهای حاصل از واگذاری شرکت های دولتی طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴ (میلیارد دلار)

منبع: محاسبات محقق

۳- درآمدهای مالیاتی

مالیات قسمتی از درآمد یا دارایی افراد است که به منظور پرداخت مخارج عمومی و حفظ منافع اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور (اجرای سیاست گذاری مالی) به موجب قوانین و با استفاده از ابزارهای اداری و اجرایی دولت وصول می شود. مالیات ها به عنوان معمول ترین و مهم ترین منبع مالی برای تأمین درآمدهای عمومی به شمار می روند. در جدول شماره (۳)، میزان درآمدهای مالیاتی دولت طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴ آورده شده است.

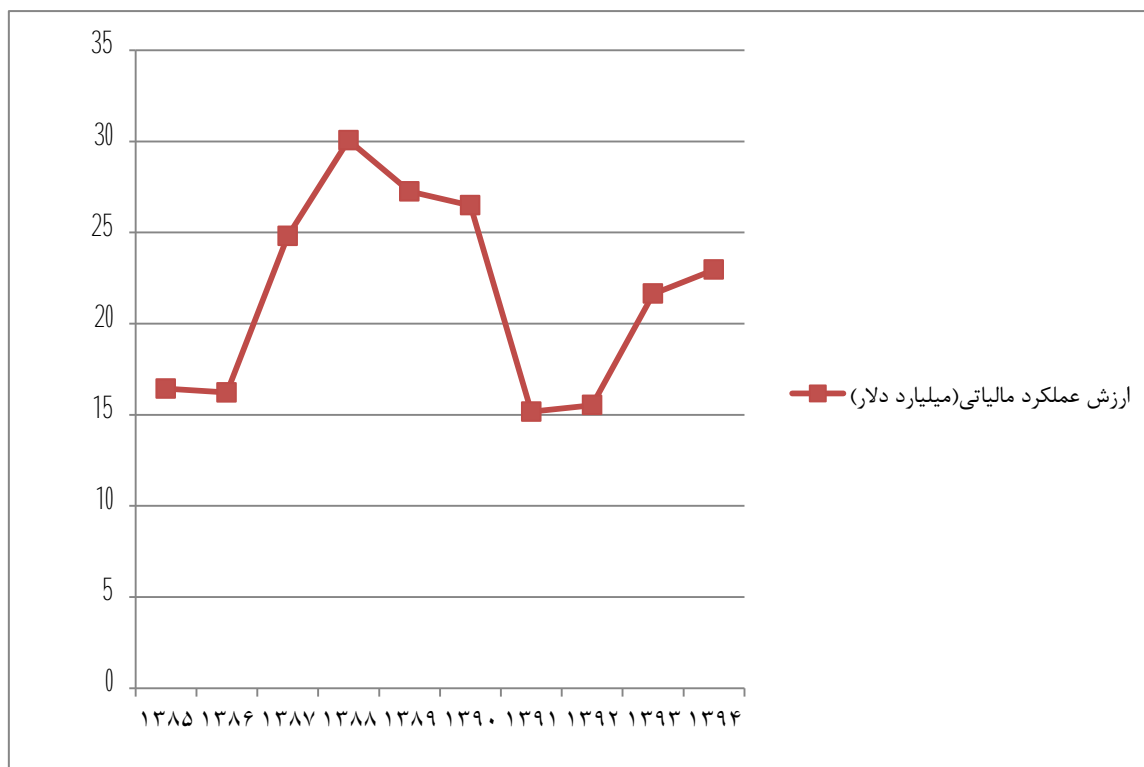
جدول ۳: درآمدهای مالیاتی دولت طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

درآمدهای مالیاتی دولت			
سال	متوسط قیمت دلار (ریال)	عملکرد مالیاتی دولت (هزار میلیارد ریال)	ارزش عملکرد مالیاتی (میلیارد دلار)
۱۳۸۵	۹۲۲۶	۱۵۱.۶	۱۶.۴۳۱۸۲۳۱۱
۱۳۸۶	۹۳۵۸	۱۵۱.۸	۱۶.۲۲۱۴۱۴۸۳
۱۳۸۷	۹۶۶۷	۲۳۹.۷	۲۴.۷۹۵۶۹۶۷
۱۳۸۸	۹۹۷۹	۳۰۰	۳۰.۰۶۳۱۳۲۵۸
۱۳۸۹	۱۰۴۴۲	۲۸۴.۵	۲۷.۲۴۵۷۳۸۳۶
۱۳۹۰	۱۳۵۶۸	۳۵۹.۴	۲۶.۴۸۸۷۹۷۱۷
۱۳۹۱	۲۶۰۵۹	۳۹۵.۲	۱۵.۱۶۵۵۸۵۷۹
۱۳۹۲	۳۱۸۳۹	۴۹۴.۲	۱۵.۵۲۱۸۴۴۲۸
۱۳۹۳	۳۲۸۰۱	۷۰۹.۷	۲۱.۶۳۶۵۳۵۴۷
۱۳۹۴	۳۴۵۰۱	۷۹۱.۹	۲۲.۹۵۲۹۵۷۸۹

منبع: نماگرهای بانک مرکزی

همان طور که ملاحظه می شود درآمدهای مالیاتی دولت از ۱۵۱.۱ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۵ به ۷۹۱.۹ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۴ رسیده است. معادل دلاری این درآمد هم در جدول بالا محاسبه شده است که روند نوسانی این درآمد در شکل شماره (۳) آورده شده است.

شکل ۳: درآمدهای مالیاتی دولت طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴ (میلیارد دلار)

منبع: محاسبات محقق

همان طور که از نمودار بالا نیز قابل مشاهده است بیشترین درآمد مالیاتی بر مبنای دلاری در سال های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ برای دولت ایجاد شده است. این درآمد در کنار درآمد بالای دولت ناشی از فروش نفت در این سال ها وضعیت درآمدی دولت را در این سال ها بهبود چشمگیری بخشیده است.

در قسمت های بعد راه های دیگر تأمین مخارج دولت بررسی می شوند که جنبه استقراری دارند. این منابع از طریق ایجاد بدهی برای دولت ایجاد می شوند و دولت متعهد به بازپرداخت آنهاست.

۴- درآمد حاصل از فروش اوراق مشارکت طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

استقراض یکی از مهم ترین منابع تأمین مخارج دولت ها را تشکیل می دهد. دولت ها به منظور انجام مقاصد گوناگون به سیاست کسر بودجه متوسل می گردند و کمبود درآمد را از طریق استقراض تأمین می کنند و بهره و اصل وام های دریافتی را در آینده از محل درآمدهای مالیاتی یا از سایر منابع می پردازند با توجه به ممنوعیت انتشار اوراق قرضه برای عموم در ایران، یکی از مهم ترین روش های استقراض در ایران انتشار اوراق مشارکت است. اوراق مشارکت اوراق بهادار بانام یا بی نامی است که به موجب قانون یا مجوز بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به قیمت اسمی مشخص برای مدت معین و برای تأمین بخشی از منابع مالی موردنیاز طرح های عمرانی انتفاعی دولت (مندرج در قوانین بودجه سالیانه کشور)، یا برای تأمین منابع مالی موردنیاز جهت ایجاد، تکمیل و توسعه طرح های سودآور تولیدی، ساختمانی و خدماتی شامل منابع مالی لازم برای تهیه مواد اولیه موردنیاز واحدهای تولیدی توسط دولت، شرکت های دولتی، شهرداری ها و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و مؤسسات عام المنفعه و شرکت های وابسته به دستگاه های مذکور، شرکت های سهامی عام و خاص و شرکت های تعاونی تولید منتشر می شود و سرمایه گذارانی که قصد مشارکت در اجرای طرح های یادشده را دارند از طریق عرضه عمومی واگذار می گردد. یکی از منابع تأمین مخارج دولت در طی سال های موردبررسی، همواره استفاده از اوراق مشارکت بوده است. در جدول شماره (۴) درآمد حاصل از فروش این اوراق در سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴ آورده شده است.

جدول ۴: درآمد حاصل از فروش اوراق مشارکت طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

درآمد حاصل از فروش اوراق مشارکت			
سال	متوسط قیمت دلار (ریال)	ارزش اوراق فروخته شده (هزار میلیارد ریال)	ارزش اوراق فروخته شده (میلیارد دلار)
۱۳۸۵	۹۲۲۶	۳۸	۴.۱۱۸۷۹۴۷۱۱
۱۳۸۶	۹۳۵۸	۴۶.۳۰	۴.۹۴۷۶۳۸۳۸۴
۱۳۸۷	۹۶۶۷	۱۱.۳	۱.۱۶۸۹۲۵۲۰۹
۱۳۸۸	۹۹۷۹	۱۷.۷	۱.۷۷۳۷۲۴۸۲۲
۱۳۸۹	۱۰۴۴۲	۱۵۶.۷	۱۵.۰۰۶۷۰۳۷
۱۳۹۰	۱۳۵۶۸	۵۲.۵	۳.۸۶۹۳۹۸۵۸۵
۱۳۹۱	۲۶۰۵۹	۱۴۳.۴	۵.۵۰۲۸۹۷۲۷۲
۱۳۹۲	۳۱۸۳۹	۴۳.۴	۱.۳۶۳۱۰۸۱۳۸
۱۳۹۳	۳۲۸۰۱	۷.۱	۰.۲۱۶۴۵۶۸۱۵
۱۳۹۴	۳۴۵۰۱	۴۹.۶	۱.۴۳۷۶۳۹۴۸۹

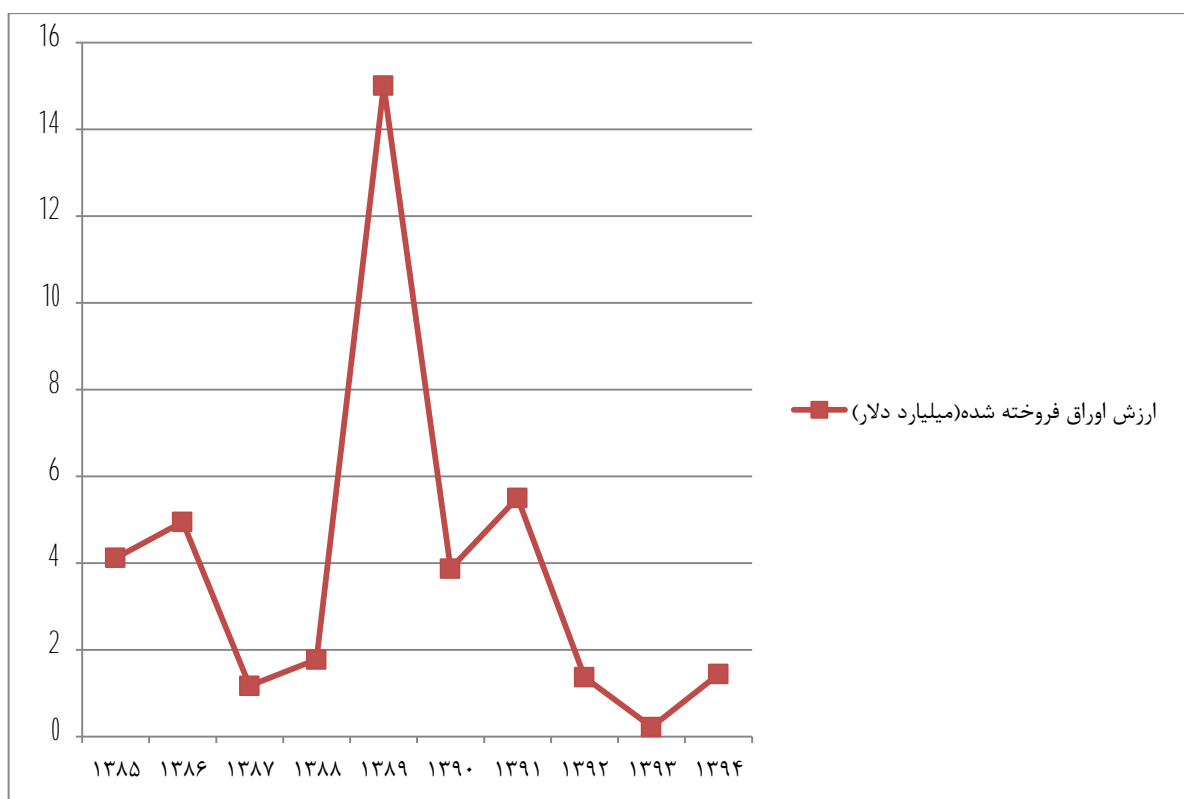
منبع: تارنمای بانک مرکزی، بخش نشریات و پژوهش ها، نشریات ادواری، گزیده آمارهای اقتصادی و بخش بازار سرمایه

همان طور که ملاحظه می شود در ابتدای انتشار اوراق مشارکت، این اوراق با استقبال خوبی در فروش مواجه شدند. روند رو به رشد تکالیف مندرج در قانون بودجه برای انتشار اوراق مشارکت طی سال های اولیه انتشار و عملکرد این ابزار در بازار پول، دولت و شرکت های دولتی را بر آن داشت از این ابزار به عنوان یکی از روش های جذب نقدینگی به جای اخذ تسهیلات استفاده کنند^۱. باوجود استقبال خوب از اوراق طی سال های اولیه انتشار، همان گونه که در نمودار (۴) ملاحظه می شود؛ موفقیت فروش

^۱عظیمی، ۱۳۹۴

اوراق مشارکت طی سال های اخیر نزولی بود که نشان می دهد استقبال از اوراق مشارکت نسبت به حجم انتشار این اوراق به مرور زمان کم شده است. به نظر می رسد پایین بودن نرخ سود حقیقی اوراق مشارکت (در مقایسه با نرخ تورم) و ممنوعیت باز خرید اوراق مشارکت قبل از سر رسید موجود در بسته های سیاستی - نظارتی بانک مرکزی در سال های گوناگون از دلایل اصلی کاهش در فروش این اوراق محسوب می شوند^۱.

شکل ۴: درآمد حاصل از فروش اوراق مشارکت طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

منبع: محاسبات محقق

همان طور که مشاهده می شود میزان فروش این اوراق بر مبنای ارزش دلاری از مقدار نزدیک به ۴ میلیارد دلار در سال ۱۳۸۵ به مقدار نزدیک به ۱٫۵ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۴ رسیده است.

^۱ عزیز نژاد، ۱۳۹۱

۵- تغییر بدهی دولت به بانکها در طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

یکی دیگر از روش های استقراض برای دولت استفاده از منابع بانکی می باشد. میزان تغییر این استقراض به طور کلی در ارتباط با کسری بودجه می باشد. به این معنا که دولت برای رفع کسری بودجه می تواند از این روش تأمین مالی استفاده کند. در جدول شماره ۵ میزان تغییر بدهی دولت ایران طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴ آورده شده است.

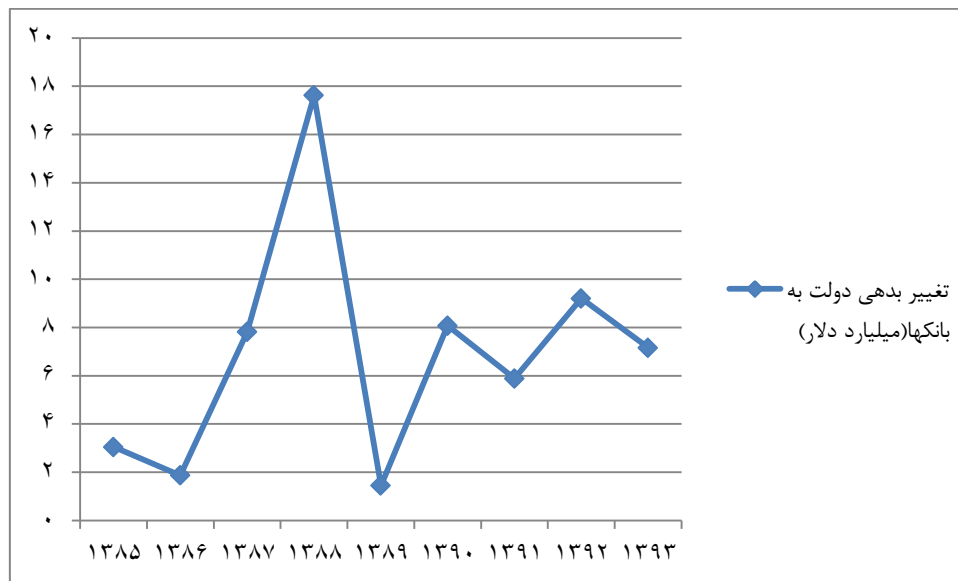
جدول ۵: تغییر بدهی دولت به بانکها طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

بدهی دولت به بانکها			
سال	متوسط قیمت دلار (ریال)	تغییر بدهی دولت به بانکها (هزار میلیارد ریال)	تغییر بدهی دولت به بانکها (میلیارد دلار)
۱۳۸۵	۹۲۲۶	۲۴.۵	۲,۶۵۵,۵۳۸,۶۹۵
۱۳۸۶	۹۳۵۸	۲۸.۵	۳,۰۴۵,۵۲۲,۵۴۸
۱۳۸۷	۹۶۶۷	۱۸.۱	۱,۸۷۲,۳۴۹,۲۲۹
۱۳۸۸	۹۹۷۹	۷۸	۷,۸۱۶,۴۱۴,۴۷
۱۳۸۹	۱۰,۴۴۲	۱۸۴	۱۷,۶۲۱,۱۴۵,۳۷
۱۳۹۰	۱۳,۵۶۸	۱۹.۶	۱,۴۴۴,۵۷۵,۴۷۲
۱۳۹۱	۲۶,۰۵۹	۲۱۰.۵	۸,۰۷۷,۸۲۳,۴۰۱
۱۳۹۲	۳۱,۸۳۹	۱۸۷.۵	۵,۸۸۹,۰۰۴,۰۵۲
۱۳۹۳	۳۲,۸۰۱	۳۰۱.۸	۹,۲۰۰,۹۳۸,۹۹۶
۱۳۹۴	۳۴,۵۰۱	۲۴۷.۱	۷,۱۶۲,۱۱۱,۲۴۳

منبع: تارنمای بانک مرکزی

همان طور که در جدول بالا مشاهده می شود دولت در سال ۱۳۸۵ ۲۴.۵ هزار میلیارد ریال از شبکه بانکی کشور استقراض کرده است که این میزان در سال ۱۳۹۴ به رقم ۲۴۷.۱ هزار میلیارد ریال رسیده است. روند تأمین مالی دولت از طریق این روش در نمودار (۵) به تصویر کشیده شده است.

شکل ۵: تغییر بدهی دولت به بانکها در طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

منبع: محاسبات محقق

همان طور که در نمودار نیز کاملاً مشخص است روند بدهی دولت به سیستم بانکی در سال های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ اوج گرفته است. این افزایش بدهی در کنار افزایش درآمد نفتی دولت در این سال ها و همچنین افزایش درآمدهای مالیاتی در این دو سال غیرمنطقی به نظر می رسد؛ زیرا در سایر سال ها به طور معمول روند بدهی دولت به بانکها رابطه ای معکوس مخصوصاً با درآمدهای نفتی دولت داشته است. به این معنا که دولت در مواقع کسری بودجه ناشی از عدم تحقق درآمدهای نفتی و یا درآمدهای مالیاتی به سمت افزایش بدهی به بانکها متمایل شده است.

۶- تغییر بدهی دولت به بانک مرکزی در طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

یکی از ساده ترین و درعین حال یکی از بدترین روش های تأمین مالی کسری بودجه برای دولت استقراض از بانک مرکزی می باشد. این روش در صورت عدم تسویه بدهی می تواند به سرعت پایه پولی کشور را افزایش داده و منجر به تورم در کشور بشود. میزان تغییر بدهی دولت به بانک مرکزی در جدول شماره (۶) آمده است.

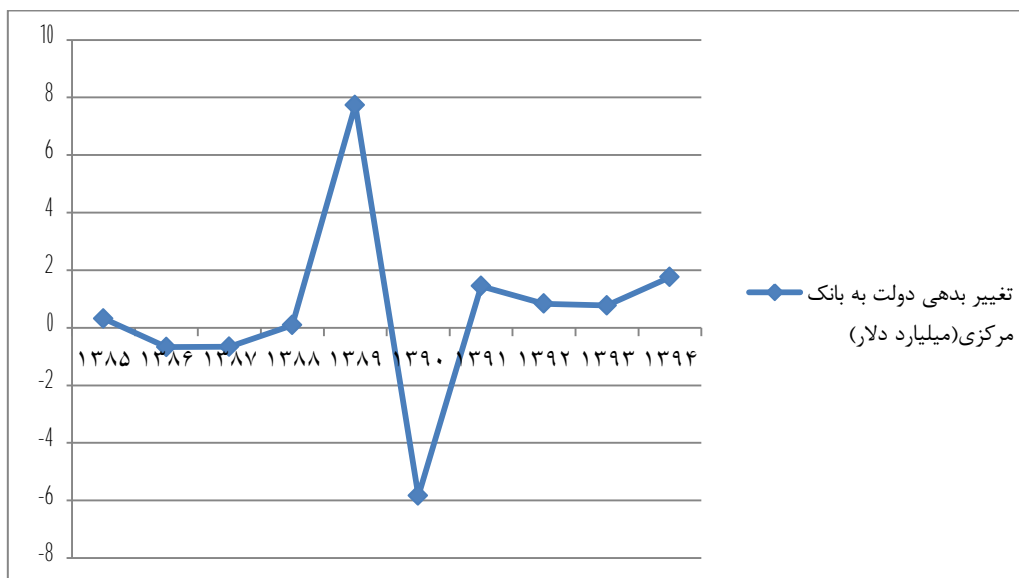
جدول ۶: تغییر بدهی دولت به بانک مرکزی در طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

بدهی دولت به بانک مرکزی			
سال	متوسط قیمت دلار (ریال)	تغییر بدهی دولت به بانک مرکزی (هزار میلیارد ریال)	تغییر بدهی دولت به بانک مرکزی (میلیارد دلار)
۱۳۸۵	۹۲۲۶	۲.۹	۰,۳۱۴۳۲۹
۱۳۸۶	۹۳۵۸	-۶.۳	-۰,۶۷۳۲۲
۱۳۸۷	۹۶۶۷	-۶.۴	-۰,۶۶۲۰۵
۱۳۸۸	۹۹۷۹	۰.۹	۰,۰۹۰۱۸۹
۱۳۸۹	۱۰۴۴۲	۸۰.۸	۷,۷۳۷۹۸۱
۱۳۹۰	۱۳۵۶۸	-۷۹.۲	-۵,۸۳۷۲۶
۱۳۹۱	۲۶۰۵۹	۳۷.۷	۱,۴۴۶۷۱۷
۱۳۹۲	۳۱۸۳۹	۲۶.۶	۰,۸۳۵۴۵۳
۱۳۹۳	۳۲۸۰۱	۲۵.۳	۰,۷۷۱۳۱۸
۱۳۹۴	۳۴۵۰۱	۶۰.۶	۱,۷۵۶۴۷۱

منبع: تارنمای بانک مرکزی

همان طور که ملاحظه می شود میزان این بدهی در سال ۱۳۸۵ به مقدار ۲.۹ هزار میلیارد ریال بوده است که در سال ۱۳۹۴ به رقم ۶۰.۶ هزار میلیارد ریال رسیده است. در شکل شماره ۶ روند تغییر این بدهی بر مبنای ارزش دلاری این بدهی آمده است.

شکل ۶: تغییر بدهی دولت به بانک مرکزی در طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

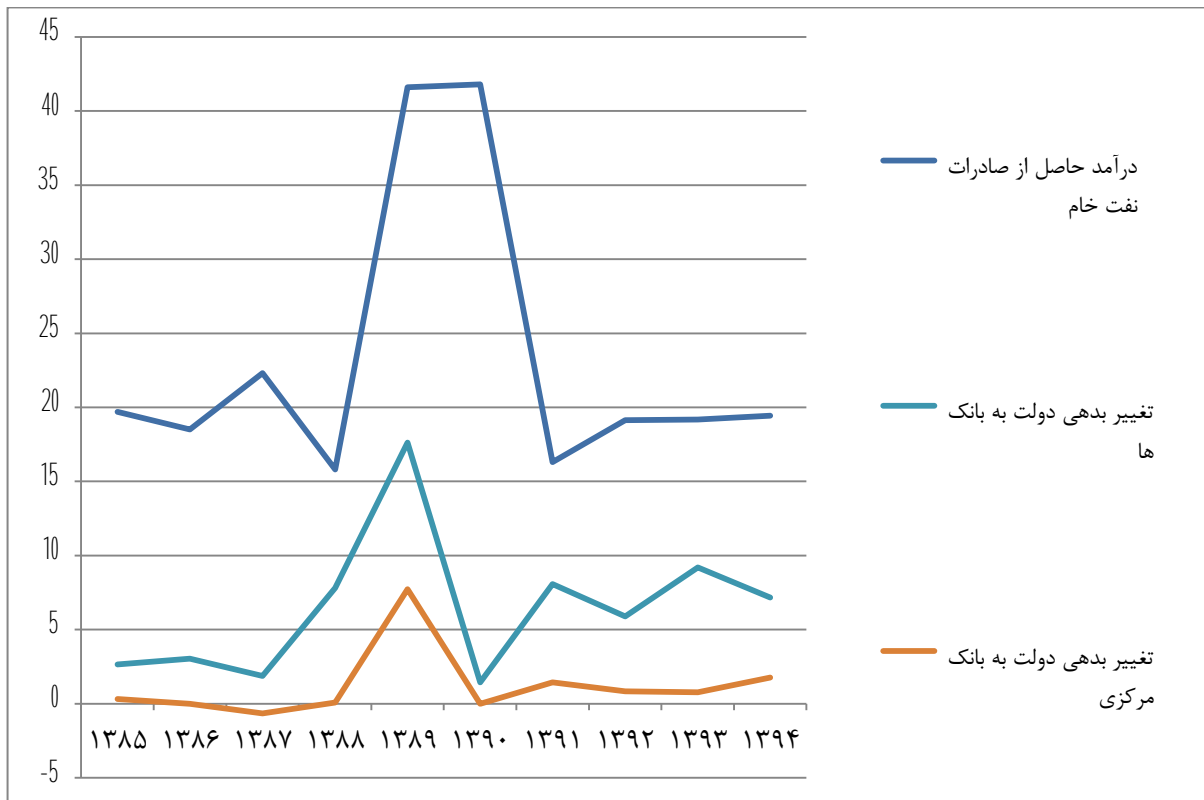
منبع: محاسبات محقق

همان طور که مشاهده می شود روند افزایش این بدهی در سال های اخیر شدت یافته است.

۷- مقایسه بدهی دولت به بانک ها و بانک مرکزی با درآمدهای نفتی

در شکل (۷)، مقایسه روند درآمدهای نفتی و بدهی دولت به بانک ها و بانک مرکزی آورده شده است.

شکل ۷: مقایسه بدهی دولت به بانک ها و بانک مرکزی با درآمدهای نفتی ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

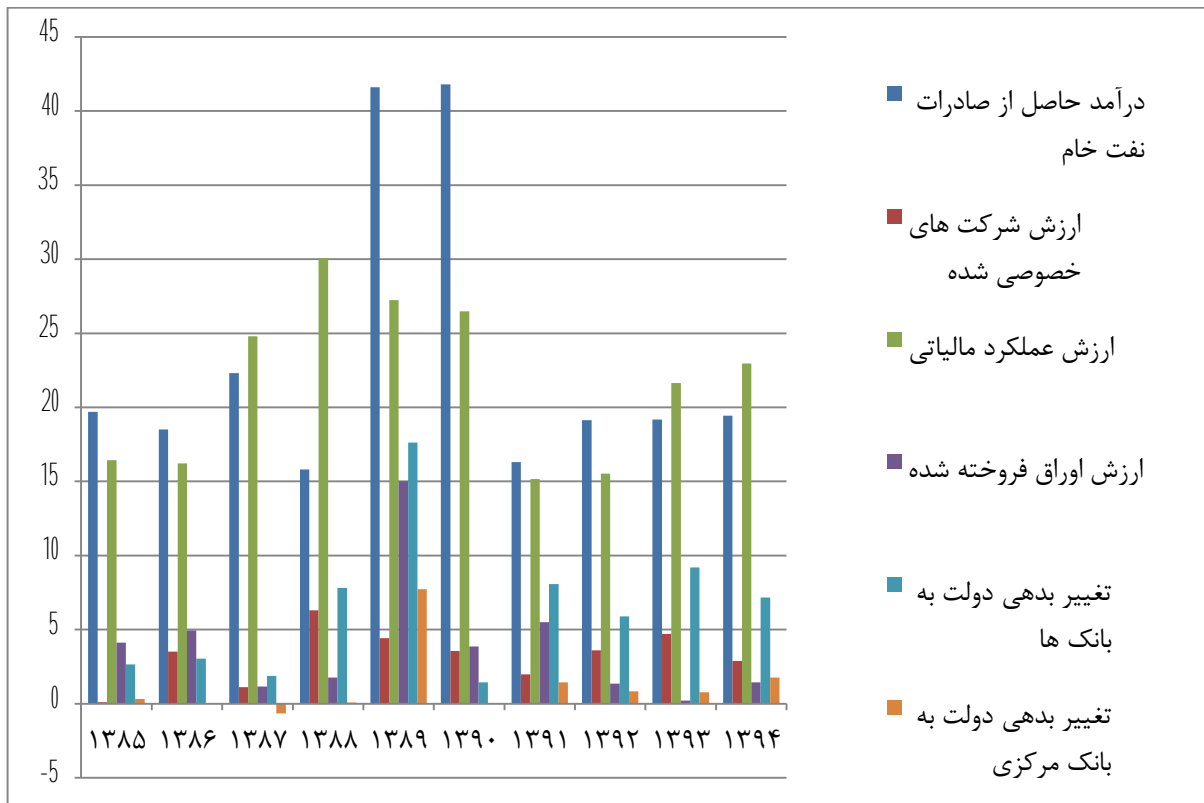

منبع: محاسبات محقق

همان طور که ملاحظه می شود در بیشتر سال ها روند تغییر درآمد نفتی به شکل معکوس با روند تغییر بدهی به بانک ها ارتباط داشته است. به عبارت دیگر در سال هایی که درآمد نفتی افزایش داشته است بدهی دولت به بانک ها کاهش داشته است؛ اما جالب این که در سال ۱۳۸۹ که درآمدهای نفتی به شدت افزایش پیدا کرده است برخلاف انتظار بدهی دولت به بانک ها نیز به شدت افزایش یافته است. در مورد بدهی به بانک مرکزی نیز ملاحظه می شود که در سال های مختلف استفاده از این منبع شدت تقریباً یکسانی داشته است؛ اما باز هم در سال ۱۳۸۹ برخلاف انتظار بدهی دولت به بانک مرکزی به شدت افزایش یافته است.

۸- تحلیل نموداری همه درآمدها بر روی یک نمودار بر مبنای واحد دلاری

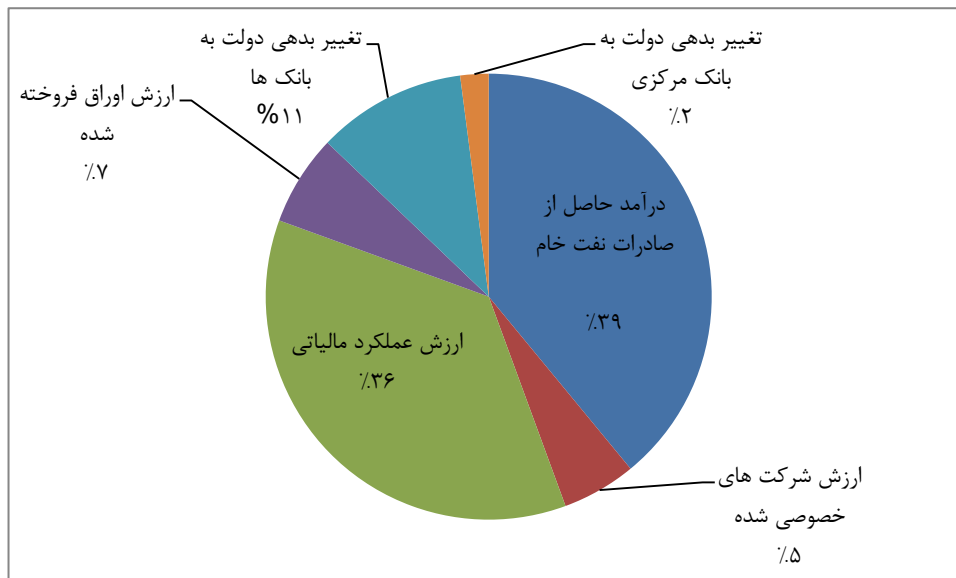
شکل ۸: مقایسه بدهی دولت به بانک ها و بانک مرکزی با درآمدهای نفتی ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴

منبع: محاسبات محقق

همان طور که ملاحظه می شود از میان منابع تأمین مخارج دولت نفت همواره نقش بیشتری داشته است. با اینکه به علت کاهش قیمت نفت و تحریم در سال های اخیر از این نقش کاسته شده است اما همچنان درصد بالایی از بودجه دولت از این روش تأمین می شود. در اکثر سال ها درآمد مالیاتی در رتبه بعدی قرار داشته است. درآمدهای مالیاتی در بیشتر کشورهای پیشرفته سهم اصلی را در تأمین مخارج دولت بازی می کند. این سهم در سال های اخیر در بودجه ایران نیز پررنگ تر شده است و دولت به دنبال افزایش این سهم بوده است. می توان سهم هر کدام از درآمدها در طی این دوره ده ساله را نیز مشخص نمود. این کار در شکل (۹) انجام گرفته است.

شکل ۹: مقایسه درصد درآمدهای دولت در طی ده سال

منبع: محاسبات محقق

اگر به شکل (۹) نگاه کنیم می بینیم که در طی این ده سال ۳۹ درصد از کل درآمدهای دولت از طریق نفت حاصل شده است؛ و بعد از آن ۳۶ درصد درآمدها از طریق درآمدهای مالیاتی تأمین شده است. بعد از این دو به ترتیب تغییر بدهی دولت به بانکها، ارزش اوراق فروخته شده، ارزش شرکت های واگذار شده و تغییر بدهی به بانک مرکزی قرار داشته اند.

نتیجه گیری:

در گزارش حاضر روند درآمدی دولت بر اساس مهم ترین مؤلفه های درآمدی دولت، در طی یک دوره ده ساله مورد بررسی قرار گرفتند. در این گزارش درآمدهای دولت بر مبنای قیمت جاری دلار نیز محاسبه شد تا امکان مقایسه بهتری در سال های مختلف ایجاد گردد. در هر قسمت روند تغییر درآمدهای دولت بابت هر کدام از روش های تأمین مالی ترسیم شده است. با توجه به بررسی های انجام شده می توان فهمید فروش نفت و منابع طبیعی همواره در بودجه ایران نقش به سزایی داشته اند. علیرغم کاهش قیمت نفت و محدودیت های ایجاد شده در سال های اخیر هنوز وابستگی بودجه دولت به نفت کاهش قابل ملاحظه ای نیافته است. از جمله موارد قابل توجه در گزارش حاضر افزایش یکباره درآمدهای دولت در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ بوده است. در این سال ها جدای از افزایش یکباره درآمد نفت، درآمدهای مالیاتی و همچنین تغییر بدهی دولت به بانک ها و بانک مرکزی نیز شدت یافته است. با دقت در جداول و نمودارهای گزارش می توان یافت منابع درآمدی دولت در ایران منابع باثباتی نبوده اند و در نتیجه کسری بودجه های دولت در سال های مختلف از روش استقراض در آن سال ها پوشش داده شده اند. به این معنا که

کسری بودجه در اقتصاد ایران شکل ساختاری یافته و در جهت رفع این مشکل بایستی درآمدهای پایدار جایگزین روش های ناپایدار شوند.

منابع:

- عزیز نژاد، صمد، درباره لایحه بودجه سال ۱۳۹۵ کل کشور ۴۸. بررسی تطبیقی جنبه های اقتصادی انتشار اوراق مشارکت، دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل: ۱۰ ۱۲۲۳۳، ۱۳۹۰.
- عباسی، معصومه و علی ولی پور. نقش اوراق مشارکت در اقتصاد. به آدرس: سایت <http://www.bki.ir>
- سایت بانک مرکزی، بخش نشریات و پژوهش ها، نشریات ادواری، گزیده آمارهای اقتصادی و نماگرهای اقتصادی